

”והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי” (שמות ו, ו-ז)

[פרשת וארא (שיחה 4) – נכתב ע”י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו ”אוצרות התורה”
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע”י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בשמות ו, (פסוקים ו-ח) קראנו :

”לכן אמור לבני ישראל אני ה', (1) **והוצאתי** אתכם מתחת סבלות מצרים, (2) **והצלתי** אתכם מעבודתם, (3) **וגאלתי** אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים, (4) **ולקחתי** אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים, וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. (5) **והבאתי** אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב, ונתתי אותה לכם מורשה, אני ה'”

התמיהות ברשימה הנ”ל מרובות, נזכיר שלשה מהן.

א. אנו רגילים לשתות ארבע כוסות יין בליל סדר-פסח בגלל ארבעת ההבטחות הראשונות. (ירושלמי,

פסחים פ”י ה”א). ויש לשאול, מדוע לא עושים זכר אל ההבטחה **החמישית**?

ב. ועוד, אחר תחנה של ”והוצאתי” (משמעותו לצאת מתחום ארץ מצרים) מה המקום להזכיר ”הצלה מעבודה”?

ג. בהבטחה של ”והבאתי” מדוע כתוב שתי פעמים - ”לתת אותה... ונתתי אותה לכם”?

מבאר לנו **מהר”ל** (גיבורות ה”), סוף פרק לו) שְׁפָל אלו הן תחנות-ההצלה.

[א] ”והוצאתי” – ממצב עינוי ויסורין.

[ב] ”והצלתי” – ממצב של עבדות.

[ג] ”וגאלתי” – ממצב של גרות.

[ד] ”ולקחתי” – שיהיו שייכים לחלקו של הקב”ה.

במקום אחר (שם, סוף פרק מג), מבאר מהר”ל סודם של ארבע אופנים הללו.

[א] העינוי הוא **לנפשו** של אדם הסובלת (”מתחת סבלות מצרים”).

[ב] העבדות היא **לגוף** האדם (”מעבודתם”).

[ג] ”וגאלתי” הוא סילוק מתחת רשותו של אחר, כלומר עצמאות משלטון מצרים (והיא שלילת הרע בלבד. /

כל שלשת הראשונים הם ”סור מרע”).

[ד] ”ולקחתי” הוא בחיוביות, להיות שייכים אל ה’.

אולם בשני המקומות הללו לא מבואר בדבריו מה ענינו של פסוק אחרון ”והבאתי אתכם אל הארץ”?

עונה על כך ”**אור החיים**” (ד”ה והבאתי) שהבטחה-אחרונה זו היא רק **בתנאי**, אם יקיימו קודם כל ”והייתי

לכם לאלהים”. (כלומר, שישמרו את המצוות, אבל יודעים אנו כי אחר כך הרי קלקלו בחטא מרגלים,

ולכן פסוק ”והבאתי אתכם אל הארץ” לא התקיים).

אבל יש להקשות על פירושו זה של ”אור החיים” –

א. מקידושין דף ע: שהקב”ה הוא תמיד לנו לאלהים ובלי שום קשר עם טיב מעשי-ידינו אם

טובים הם או לא, אנו לו לעם בלי שום תנאי. ובכן למה הפסוק לא התקיים?

ב. ועוד יש לשאול, הרי עצם קיום ”והייתי לכם לאלהים” יתקיים רק בא”י! (כתובות קי: ומובא ברש”י על

בראשית יז, ח, עיי”ש), והיא תוצאה, ולא תנאי מוקדם. ובכן גם הבטחתו של ה’ ”ולקחתי אתכם לי

לעם” לכאורה לא נתקיימה!?

ואמנם בפירוש "כלי יקר" מפרש שאין כאן חמש הבטחות אלא רק ארבעה בלבד, כי "ולקחתי אתכם לי לעם" מתקיים ע"י "והבאתי אתכם אל הארץ" והם קשורים זה בזה כי "הדר בחו"ל כאילו אין לו אלוה" (כתובות קי:). – גם תשובה זו היא קשה שהרי סוף כל סוף ההבטחה הזאת לא התקיימה!

אלא נראה לנו למצוא פתרון לחידה זו מתוך עיון במלת הצופן "מורשה" (שמות ו, ח). כלומר, ה' הבטיח לתת את הארץ אל האבות, וקיים דבר זה ע"י נתינתה לבניהם. כן כתיב בסוף "קריאת שמע" "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם". וצ"ע מתי קיים שבועה זו לתת להם? אברהם היה צריך לשלם כסף כדי לקנות קרקע לקבורת שרה. עקב הצטרך לשלם עבור חנייתו בשכם. – הייתכן?

אלא פשט הדברים הוא שהבנים הם הם ההמשך הישיר של חיי האבות. "בָּרָא פְּרָעָא דְאַבוּהִי". אותו ניצוץ חיים שהאב מוליד ומוסר לדור הבא, הינהו עצם החיים הנמסר כמו לפיד מיד ליד. (ולכן לא כתוב "ירושה", אלא מורשה)

ובזה מבואר לנו מאמר תמוה של חז"ל. "משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם. שכל נחלות שבעולם, חיים יורשים את המתים. וכאן מתים יורשים את החיים" (בי"ב קיז). כלומר, הארץ נתחלקה לבאי הארץ לפי מספר גולגולותיהם (לדוגמה, למשפחה אחת י"א בנים ולמשפחה שניה רק בן אחד). אבל הם לא קבלו. אלא ירושה ממשמשת עד אבותיהם של הדור הקודם שיצאו ממצרים. והם המחלקים ביניהם שוה בשוה אותם י"ב חלקים, ששה למשפחה זו וששה למשפחה זו. ואח"כ זה חוזר לבאי-הארץ.

זאת אומרת, בהחלט ניתנה הארץ ליוצאי מצרים עצמם, אשר נציגיהם (=צאצאיהם) קבלו חלק בארץ בשם המתים. רק אחרי הזכייה לאבות (שהיו בקבר) זכו הבנים. הרי מכאן שכל ה"חזקה" שלנו בארץ היא כל כולה שלא כדרך הטבע. ובכך גם מוסברת לשון עבר של "וגם הקימותי", כי כבר בימי אברהם שנתפרסמה "עצה עמוקה שבחברון" של "גר יהיה זרעך בארץ לא להם... ודור רביעי (הם) ישובו הנה", כתשובה לשאלה "במה אדע כי (אני) אירשנה", כבר מאז זכו גם הוא וגם הם בארץ-הפלאות. דרך היסורין שעברו על אברהם כשנתבשר בשורה זו "אימה חשכה גדולה נופלת עליו", ודרך כדודך-הגוף שסבלו צאצאיו במצרים, זוכים לארץ-הרוחנית. (גי מתנת טובות ניתנו לישראל, וכולם ע"י יסורין, ברכות ה.)

וזה ביאור דברי **המלבי"ם** (ו, ב) – שבספר-בראשית האבות השיגו אודות שם ה' רק דרך-מְדָמָה, ובלבוש של שאר שמות-קודש. "ולא נודעתי" בשם העצם - יהו"ה. "כי בדור המדבר עשה נסים נגלים ונפלאות גדולות מתמידות, דומים לבריאת העולם שברא חדשות שלא היו, למעלה מן הטבע וחוקותיו. וזהו תשובה לשאלת "למה הרעות לעם הזה", כי לפי חוקי הטבע היה ראוי להקל עול שעבוד מעליהם (כאשר הופיע משה לראשונה אצל פרעה), אבל בסדר ההנהגה הנסיית צריך שיגדל הגלות והשעבוד, והלידה תהיה מתוך חבלים גדולים, ומאופל גדול (ו)מְעוּף-צוּקָה, (=ע"פ ישעיה ח, כב. / פירוש. עייפות מן המצוקות) – יבוא פתאום אור-שבעתים. אני ה'! עכ"ל. (ההבטחה לאבות תבוא לידי גילוי ברור רק בימי הבנים. ולתוספת ביאור, עיי"ש ר"א אבן עזרא ובספר "הכתב והקבלה", שניהם בסוף פסוק ב!).